

Debata sejmowa

Realizacja ustawy o amnestii Stan zdrowotny społeczeństwa oraz działalność służby zdrowia i opieki społecznej I czyta ię rządowego projektu ustawy o rozpo arce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości

WARSZAWA (PAP) — Wczoraj o godz. 10 rozpoczęło się pierwsze w sesji jesiennej posiedzenie Sejmu PRL. W obradach uczestniczył I sekretarz KC PZPR gen. WOJCIECH JARUZELSKI. Obrady zagoił marszałek Sejmu STANISŁAW GUCWA.

Chwila ciszy Izba uczła pamięć zmarłego przed kilku dniami posła — Mariana Grudnia. Sejm wysłuchał informacji ministra Sprawiedliwości — Sylwestra Zawadzkiego o realizacji ustawy o amnestii (tekst podajemy oddzielnie). Sejm przyjął informację do wiadomości. Główny temat posiedzenia — to sprawy zdrowia. Złożona została informacja rządu o stanie zdrowotnym społeczeństwa oraz o działalności służby zdrowia i opieki społecznej. Po informacji tej, przedstawionej przez ministra Zdrowia i Opieki Społecznej — Tadeusza Szelachowskiego (tekst podajemy oddzielnie), rozwinęła się debata.

Uchwała

Sejm PRL po zapoznaniu się w dniu 29 września 1983 r. z informacją rządu na temat stanu zdrowotnego społeczeństwa oraz działalności służby zdrowia i opieki społecznej, stwierdza, że działalność rządu oraz służby zdrowia i opieki społecznej pomimo wyjątkowo trudnych warunków społeczno-gospodarczych zaspokajała podstawowe potrzeby zdrowotne społeczeństwa. Nie nastąpiło pogorszenie stanu zdrowia ludności, zmniejsza się umieralność niemowląt, zwiększa się liczba personelu medycznego. Jednak zadania rządowego programu rozwoju ochrony zdrowia i opieki społecznej nie zostały w latach 1974—1982 w pełni zrealizowane. Dotyczy to w szczególności przyrostu łożek szpitalnych, miejsc w domach pomocy społecznej, zaopatrzenia w leki oraz w sprzęt i aparaturę medyczną.

Przyjmując za podstawę informację o stanie zdrowia społeczeństwa oraz przeprowadzoną dyskusję, Sejm PRL zwraca się do rządu o przedłożenie w toku bieżącej sesji dostosowanego do sytuacji społeczno-gospodarczej kraju programu ochrony zdrowia i opieki społecznej do 1990 r., w którym zapewniono by objęcie priorytetem: — polityki inwestycyjnej kompleksu zdrowia i opieki społecznej, — poprawy zaopatrzenia w leki, sprzęt i aparaturę medyczną, — rozwoju kadr medycznych oraz poprawy świadczeń zdrowotnych. Przepieszczenia wymaga w następnym planie 5-letnim realizacja programu budownictwa szpitalnego ze szczególnym uwzględnieniem właściwego wyposażenia technicznego placówek lecznictwa.

WSZECHNICA PODLASKA Blżej samodzielności

„GW” rozmawia z kierownictwem Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku: prorektorem UW d/s Filii prof. dr hab. JERZYM NIEMCEM i pierwszym zastępcą prorektora doc. dr hab. MICHAŁEM GNATOWSKIM.

— Czy od nowego roku akademickiego nastąpią zmiany w funkcjonowaniu Filii UW? Prof. dr hab. JERZY NIEMCEM: — Sądze, że do tej sprawy wrócimy oddzielnie. W listopadzie spodziewamy się wizyty ministra naszego resortu, w czasie której w sposób szczegółowy zostanie ustalony kształt funkcjonowania Filii. Dziś można powiedzieć, że w sensie merytorycznym nie nastąpią żadne zmiany. Wszystkie kierunki i jednostki dydaktyczne pozostaną w takim samym kształcie. Natomiast nastąpi rozszerzenie samodzielności wydziałów, co dla nas jest bardzo istotne. — O czym będzie decydować białostockie kierownictwo? J.N.: — W zasadzie o wszystkich sprawach, które dotyczą naszego miejscowego „podwórka”. Uniwersytet będzie

wsia a miastem. Ludnością rolniczą i pozarolniczą oraz w poszczególnych grupach wiekowych i społeczno-zawodowych występujących w warunkach wyżywienia i bytowania; ograniczenie zjawiska chorób próchnicy zębów; uzupełnianie przetworzonych produktów spożywczych w wartościowe składniki odżywcze; zwalczanie patologii społecznych. Kwestie te — jak podkreślił — stanowią problem nie tylko resortu zdrowia lecz problem ogólny — społeczno-ekonomiczny, a nawet społeczno-polityczny. Po przerwie przewodnictwo obrad objął wicemarszałek Sejmu Jerzy Ozdowski. Zabierając głos w imieniu klubu poselskiego SD pos. Barbara Koziej-Zukowa (okr. wyb. Warszawa-Ochota) zwróciła uwagę, że ochrona zdrowia to nie tylko konsumpcja dochodu narodowego, ale także — poprzez stałą dbałość o zdrowotność i sprawność zawodową obywateli — jego współtwórca. Dlatego też uzasadnione jest zapewnienie rezerwy zdrowia i opieki społecznej takiego poziomu finansowania, który w pełni uwzględni zmiany realnych kosztów utrzymania, przyrosty zadań i likwidację zaniechań. W relacji do dochodu narodowego przeznaczanego do podziału, nakłady na ochronę zdrowia i pomoc społeczną powinny ulec stosownemu zwiększeniu. Wobec zbyt szczupłej bazy szpitalnej należy konsekwentnie realizować program inwestycyjny. Ponadto należy szukać wszelkich rezerw, aby zwiększać liczbę łożek szpitalnych. Poważne rezerwy tkwią także w organizacji służby zdrowia. Kluczowa rola przypada tu podstawowej opiece zdrowotnej. Odpowiednie przygotowanie zawodowe tych kadr, ich prawidłowe rozmieszczenie, stworzenie systemu zachęty materialnych — może i powinno w sposób bardziej racjonalny wpływać na działalność otwartą i zamkniętą służby zdrowia. Kolejny mówca — prof. Tadeusz Koszarowski (bezp. okr. wyb. Warszawa) poświęcił na wstępie uwagę sprawie realizacji rządowego programu zwalczania chorób onkologicznych. Stwierdził, iż w wielu

szczególnej uwagi w resorcie zdrowia i opieki społecznej wymaga zagadnienie właściwej organizacji i zarządzania posiadanymi zasobami oraz przeanalizowanie i określenie zasad funkcjonowania służby zdrowia w warunkach reformy gospodarczej. Zagrożenia zdrowia występujące w naszym kraju wskazał poseł — wytykając z zaniechań z przeszłości i z nie zawsze racjonalnego — w aspekcie potrzeb zdrowotnych społeczeństwa — rozwoju przemysłowego. Ochrona zdrowia ludności znacznie zatem wykracza poza możliwości samej służby zdrowia. Klub poselski PZPR przyjmując informację ministra Zdrowia i Opieki Społecznej będzie wspierał wysiłki rządu w zakresie działań doradczych i długofalowych, zmierzających do pełnej realizacji uchwały IX zjazdu PZPR oraz uchwał Sejmu PRL w zakresie doskonalenia zdrowia naszego społeczeństwa. Przemawiając w imieniu klubu poselskiego ZSL pos. Henryk Rafalski (okr. wyb. Łódź Bałuty) zaproponował, aby jeszcze w bieżącej sesji jesiennej odbyły się prace sejmowo-rządowe zakończone przyjęciem rządowego programu rozwoju ochrony zdrowia i opieki społecznej do 1990 lub 1995 r. oraz spójnych z nim niezbędnych ustaw. Program ten — stwierdził mówca — musi być urealniany tak, aby nie zawierał obietnic bez pokrycia. Należy przy tym tak sformułować, by istniała możliwość systematycznego i ciągłego śledzenia przebiegu jego realizacji przez władze państwowe, służbę zdrowia i społeczeństwo. Mówca zaproponował także — równoczesne z realizacją programu — działania ogólnopaństwowe i ogólnospołeczne w rozwiązywaniu najpilniejszych problemów zdrowotno-higienicznych i społecznych. Zaliczył do nich m.in. zmniejszenie i znoszenie różnic i dysproporcji między

łomstoku przyjęta została w skali całego kraju. Znana jest w kolach rządowych, w KC, nie mówiąc o resorcie. Jest przedmiotem analizy, szczegółowych rozwiązań, dyskusji. — Pytany przed kierownikiem UW o perspektywę usamodzielnienia Filii powiedział, że uczelnia nasza jest w połowie drogi. Niechęcia to przyszołób. J.N.: — Najważniejszym jest chyba fakt, iż sprawa powołania do życia samodzielnej uczelni uniwersyteckiej w Białymstoku przyjęta została w skali całego kraju. Znana jest w kolach rządowych, w KC, nie mówiąc o resorcie. Jest przedmiotem analizy, szczegółowych rozwiązań, dyskusji. — Pytany przed kierownikiem UW o perspektywę usamodzielnienia Filii powiedział, że uczelnia nasza jest w połowie drogi. Niechęcia to przyszołób. J.N.: — Ja bym tak powiedział. Wszystkie uczelnie

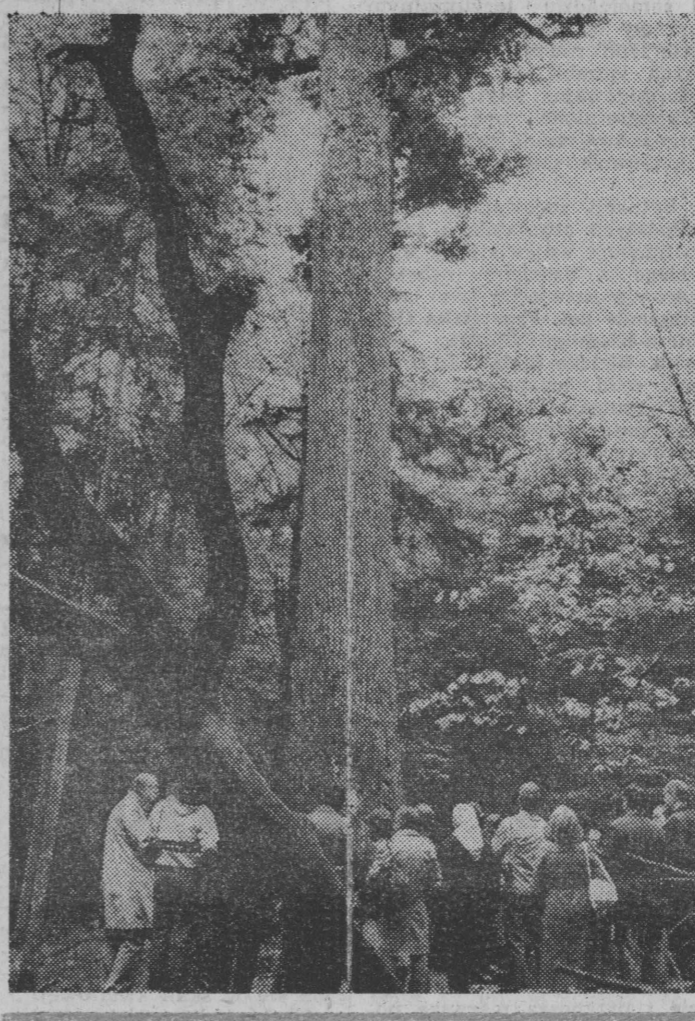
wiadomości dnia

ROZMOWY GENEWSKIE

• GENEWA — w czwartek, w Genewie, odbyło się plenarne posiedzenie delegacji ZSRR i USA biorących udział w rozmowach nt. ograniczenia sbroj nuklearnych w Europie.

OŚWIADCZENIE PREMIERA

• OTTAWA — Premier Kanady, Pierre Trudeau zabiera

Jubileuszowe „FASTY”

Zaczęło się wszystko... od baru. Powstał najwcześniej, zanim jeszcze pole zaczęło nazywać się placem fabrycznym „Fasty”. Barak ów, zaleźnie od potrzeb, zmienił swą funkcję — od hotelu poczynając poprzez biuro, szkołę, magazyn — na przeróżnych pracowniach użytkowo-podręcznych kończąc. Skrócono o grzący zawaleniem fragment stoł do dziś. Nadal dzielnie służy zakładowi, choć przestał zdołać go dawno. Z tego powodu miał kilka razy zniknąć z powierzchni ziemi, m.in. w czasie centralnych dożynek. Skończyło się na... zasłonięciu go planami o urodzaju.

W czasie obchodu ćwierć-wiecznia „Fast” gazeta zakładowa pisała: „pornografia po fastowsku — rozebrany barak”. W nim właśnie, prawie 30 lat temu, zamieszkały młodzieńki prządku po powrocie z kursu w Bielawie. Tam właśnie 150 dziewcząt uczyło się zawodu. „Fastach” stała już wprawdzie hala przedzielna średnioprzędnej ale maszyn jeszcze nie było. Wisiał tam tylko plan ich ustawienia.

Jedną z pierwszych mieszkanek baru była „resca Gościńska. Spotkałam ją w dziale administracyjno-gospodarczym. Przyszła o j-rzeć swoje zdanie, zanim zostanie powiększone i wywieszone w galerii jubilatów „Fast”. Przychodzi też inni. Mężczyźni sprawdzają czy nazwiska im nie zmieniono i odchodzą. Kobiety komentują. A to mina „dziwna”.

w zasadzie są w połowie drogi. Bez względu na to, czy jest to uniwersytet o wielowiekowej tradycji, czy też ma historię kilkunastu lat. Wynika to z tempa rozwoju nauki, z zadań, jakie przed szkołą wyższą się stawia, zarówno w obszarze badań naukowych, kształcenia, jak i oddziaływań kulturowych. Tak jest na całym świecie. Jest to naturalny proces.

— Dla regionu, środowiska akademickiego powołanie uniwersytetu ma ogromne znaczenie nawet prestiżowe. W skali ogólnej zamysł ten jednak był różnie oceniany, czasami bardzo krytycznie. Były to jakby zupełnie różne spojrzenia. J.N.: — Nie zgodziłbym się z takim stwierdzeniem, że istniały różne spojrzenia. Raczej bliżej jest to, co najpierw powiedziała, że byli optymistami albo romantycy, inaczej nazywając i sceptycy bez względu na to, gdzie mieszkają. I bardzo dobrze. że tak było. Wtedy, kiedy jednym wydawało się iż jest już wszystko gotowe, inni dostrzegali jeszcze wiele trudności, wiele potrzeb. Z takich dys-

ZWIĄZKOWCY ZA WSPÓLPRACĄ Z ZSRR

• HELSINKI — Za dalszym rozwojem i umocnieniem przyjaznych stosunków i współpracy między ZSRR i Finlandią opowiedział się przewodniczący najstarszego w Finlandii związku zawodowego metalurgów, Eero Hovi.

Podkreślił, że radziecko — finńska współpraca gospodarcza nie tylko sprzyja rozwojowi przemysłu metalurgicznego w Finlandii, ale i pomaga rozwiązać problem zatrudnienia w kraju.

MIN. S. CIOSEK W MOSKWIE

• MOSKWA — W dniach 25-29 września br. na zaproszenie przewodniczącego Państwowego Komitetu Pracy i Spraw Socjalnych ZSRR Jurija Batałina przebywał w Moskwie minister Pracy, Plac i Spraw Socjalnych Stanisław Ciosek. Podczas wizyty dokonano wymiany poglądów i doświadczeń na tematy wynikające z zakresu działania obu resortów, a zwłaszcza dotyczące organizacji pracy w poszczególnych funkcjach plac.

Poniedziałek, 3 października

Pierwszy pociąg elektryczny z Warszawy przyjedzie do Łap

Inf. wł. — Dobiegają już końca prace elektryfikacyjne na odcinku linii kolejowej Małkinia — Łapy. Trakcja elektryczna jest coraz bliżej Białegostoku. Najwięcej prac porządkowych pozostało jeszcze na łapskim dworcu PKP. Zostaną one zakończone w sobotę, 1 października. Ekipy montażowe przekazały wówczas ten odcinek do eksploatacji.

W poniedziałek, 3 października br. na trasie Małkinia — Łapy wyruszy pierwszy pociąg elektryczny. Przyjazd do Łap o godz. 11.35. Odcinek Warszawa — Małkinia jest już dawno zelektryfikowany. Przypominamy, że cała trasa kolejowa do Białegostoku zostanie zelektryfikowana jeszcze do końca br. (nlz)

Inauguracja roku kształcenia ideologicznego w Łomżyńskim

Wczoraj, 29 bm. odbyła się w Łomży wojewódzka inauguracyjna roku kształcenia ideologicznego. Witając przybyły akty polityczno-propagandowe, I sekretarz KW — Włodzimierz Michalak podkreślił, że bieżący rok szkolny przypada na zasadniczy etap realizacji reformy gospodarczej i trzyletniego planu przywracania równowagi ekonomicznej kraju. Temperaturę życia społeczno-politycznego określać będą kampania sprawodawczo-wyborcza w podstawowych i wojewódzkiej organizacji partyjnej oraz wybory do Sejmu i rad narodowych wszystkich szczebli. Następnie I sekretarz KW nakreślił cele i zadania tegorocznego kształcenia ideologicznego. Wykład inauguracyjny o organizacjach, związkach zawodowych i samorządzie w

się nam bardzo dobrze. Takiej atmosfery nie stworzono w nowym miejskim hotelu robotniczym. A potem opowiada jak po skończonej pracy na pierwszej zmianie — zostawały za koleżankę na następną. Starczyło wtedy sił, by jeszcze wieczorem pojechać na zabawę i tańczyć do rana. Zdarzały się też powroty z pracy pieszko do domu. Dziś jest nie do pomysłenia, by po całym dniu pracy na nogach iść nocą tyle kilometrów. Prawda, że nogi już nie te. — Ostatnio dość długo chorowałam. Myślałam, że już nie wrócę do maszyn, ale podleczałam się i do emerytury pozostanę w „Fastach”. — Pani wie — pyta — ile wtedy pozostawie za sobą lat w fabryce? Trzydzieści dziewięć! Za sobą mam 29 lat na tym samym stanowisku i wydziale. Z tej perspektywy porównuje produkty, maszyny i swoją pracę. Uważa, że

ciągnąć dalszy na str. 3

Jutro w sobotnio-niedzielnym wydaniu „GW”

Cotygodniowa kolumna redagowana wspólnie z Czytelnikami, a w niej:

- o czynszach raz jeszcze
- o rozmyśleniu samorządu
- o inicjatywie Towarzystwa Przyjaciół Siemiatycki
- o stałym rybniku — „Z ukosa”, „Oj życie, życie” i inne

Piszemy również:

- o muzyce młodzieżowej
- ile jest lodu na Antarktydzie
- o najstarszej kolei elektrycznej
- o tym co komu przyniesie październik (HOROSKOP na cały miesiąc).

Od kiedy ogrzewanie budynków?

W związku z uwagami dotyczącymi ogrzewania budynków, zgłaszanymi głównie przez mieszkańców Suwałk, Urząd Wojewódzki informuje, że — zgodnie z zarządzeniem ministra Górnictwa i Energetyki z 24 marca ubr. — wojewoda może podjąć decyzję o rozpoczęciu ogrzewania, jeśli przed 14 października przez trzy kolejne dni temperatura zewnętrzna o godz. 18 będzie niższa od plus 10 stopni C, lub po 15 października w przypadku wystąpienia również przez trzy kolejne dni o tej samej godzinie, temperatury niższych od plus 12 stopni C.

Obowiązek wobec pokoleń

ciąg dalszy ze str. 3

Dużo groźniejszym rodzajem zanieczyszczeń są gazy, a zwłaszcza dwutlenek siarki. Stanowi on ponad połowę zanieczyszczeń emitowanych do atmosfery. Emisja gazów zwiększa się bardzo dynamicznie — w ciągu pięćdziesięciu lat (1976—80) wzrosła o 69 proc. Równoległe zwiększają się straty ekonomiczne, następuje zmniejszenie upraw rolnych, niszczenie lasów, korozja metali i betonu, wzrasta także negatywny wpływ zanieczyszczeń powietrza na zdrowie ludności.

Podstawowym źródłem zagrożeń gleby i gruntów oraz niszczenia użytków rolnych jest emisja pyłów i gazów, w wyniku której do gleby dostaje się — i już tam pozostaje — duża ilość związków metali ciężkich, których działanie jest toksyczne.

Można by wymienić szereg innych zagrożeń; w okolicznościowym artykule trudno wszystko wyczerpać. Niech podejmą szerszą dyskusję specjaliści.

Województwo łomżyńskie, na szczęście nie jest regionem, gdzie stan degradacji naturalnego środowiska człowieka staje się powszechnie groźnym dla zdrowia i życia człowieka. Nie jest to jakaś szczególna zasługa mieszkańców tych terenów; wynika głównie z tego, że jesteśmy województwem rolniczym z geologicznych warunków i że w okresie dynamicznej industrializacji kraju i tzw. okresie sukcesu — poskąpiono mu środków inwestycyjnych na nowe zakłady produkcyjne. Wcale to nie znaczy, że były one niepotrzebne i nie znaczy, że w okresie Polski Ludowej nie tu nie budowano.

Celowo sformułowałem, że mamy względnie dobrą sytuację. Istnieje jednak i w naszym województwie pewne zagrożenia i negatywne tendencje, które niepokoją i władze, i społeczeństwo, a i informacje prasowe są często bardzo smutne. Najlepszy tego dowód stanowi fakt, że problematyka ta rozpatrywana jest przez wojewódzką instancję partyjną (Plenum WK SD 28.IX.83 r.) oraz w niedługim czasie przez Wojewódzką Radę Narodową.

Stan zagrożenia poszczególnych składników środowiska w woj. łomżyńskim jest zróżnicowany, ale ogólnie następuje również pogorszenie.

Na przykład na 467 km badanych w ubiegłym roku 12 najwęższych rzek województwa wód czystych nie było wcale. 9 proc. długości rzek nadaje się jeszcze do rekreacji i hodowli; 46 proc. przydatne jest tylko dla przemysłu i nawodnień; 45 proc. nie nadaje się do żadnych celów ze względu na stopień zanieczyszczenia. Zatem stan czystości wód, struktura tej czystości, jest gorsza w naszym województwie od przeciętnej krajowej.

Nie można mieć uwag natomiast do czystości jezior znajdujących się w województwie, tj. Jeziora Rajgrodzkiego i Dęstwa, które nie są zanieczyszczone ściekami i są określane jako czyste. Obserwowane jest jednak przenawożenie wód tych jezior nazwanymi mineralnymi wymineralizowanymi, co powoduje nadmierny wzrost roślinności wodnej z wtórnymi niekorzystnymi skutkami.

Mimo wysokiego stopnia oczyszczania ścieków w naszym województwie (78,5 proc.) — zły stan czystości wód powodowany jest brakiem oczyszczalni w miastach Zambrów, Kolo, Wysokie Mazowieckie, Ciecchanowie oraz w zakładach mleczarskich Męzelen, Sokoly i Dąbrowka Kościelna. Natomiast niezadowolający stopień oczyszczania posiadają zakłady mleczarskie w Piątnicy i Wysokiem Mazowieckim oraz Przedsiębiorstwo Przemysłu Spożywczego w Łomży. Również oczyszczalnia miejska w Łomży nie redukuje nadmiaru substancji zawartych w ściekach przemysłowych LZPB „Narew” w Łomży, jak również przy wysokich stanach wody niemożliwa jest eksploatacja części biologicznej tej oczyszczalni — ze względu na wadliwą lokalizację.

Poza „własnymi” ściekami — wysoko oczyszczonymi, na czystość rzek w odcinkach naszego województwa mają również poważny wpływ ścieki z sąsiednich województw. I tak: do Narwi wpływają ścieki całkowicie nie oczyszczone z Białegostoku i Łap, do rzeki Biebrzy i Elki z miasta i zakładu mleczarskiego w Dąbrowie Białostockiej i miasta Elku.

Dla zobranowania proporcji ścieków „własnych” wysoko oczyszczonych (78,5 proc.) i ścieków z innych województw oraz ich wpływ na czystość rzek — przedstawie następujące wskaźniki. Jeżeli przyjąć nie oczyszczone ścieki z naszego województwa zrzucone do rzek za 100, to ścieki nie oczyszczone zrzucone do rzeki Narwi z Białegostoku i Łap stanowią około 1500 punktów. Jest to skala problemu bardzo wielka nie tylko dla naszego województwa, ale również ościennych, a szczególnie miasta stołecznego Warszawy, dla której aglomeracji powierzchniowej wody Wisły jako zlewni rzek, m.in. Narwi, stanowią źródło wody pitnej.

Pod względem zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego jesteśmy w dobrej sytuacji w skali krajowej, na co ma wpływ niewielka ilość zakładów uciążliwych oraz dość wysoki stopień (75,6 proc.) zatrzymywania zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach do ich redukcji.

W województwie łomżyńskim, jako regionie rolniczym, o wybitnie drobnotowarowej strukturze, bardzo poważnym problemem będzie w przyszłości ochrona powierzchni ziemi przed skutkami chemizacji rolnictwa, a także na skutek postępującej erozji bagiennej i torfowej użytków zielonych, zmeliorowanych w latach ubiegłych w niepełnym zakresie.

Jak wynika z przytoczonych przykładów, problemy związane z zagrożeniem i ochroną środowiska naturalnego człowieka są bardzo poważne, złożone. Są one jednakowo ważne i nabrzmiałe w skali świata, naszego kraju i województwa. Wymagają wielkich nakładów finansowych, dużej rozważy w działalności człowieka oraz wegnięcia do ratowania tego środowiska nauki i techniki.

Prokursorem formułowania w sposób naukowy problemów i wniosków związanych z ochroną środowiska i tworząc współczesnej socjologii był działacz SD prof. Walery Goetel — gorliwy obrońca przyrody i miłośnik Tatr; człowiek, który całe swoje życie społeczne i naukowe poświęcił sprawie zachowania środowiska i naturalnego piękna przyrody.

Stronictwo Demokratyczne od wielu lat poświęca szczególnie dużo uwagi problematyce ochrony naturalnego środowiska przyrodniczego i dobru człowieka — jako najwyższej wartości.

XII Kongres SD z marca 1981 r. uchwałił specjalną rezolucję w sprawie ochrony i kształtowania środowiska. Czytamy w niej: „SD jako partia polityczna, współodpowiedzialna za losy ojczyzny i jej obywateli jest siłą polityczną, która kwestie te (ochrony środowiska — przyp. autora) czyni jednym z głównych przedmiotów swoich zainteresowań”. Przytoczony zapis nie pozostawia wątpliwości. Stał się on w ostatnich latach i jest przyjmowany jako „credo” działalności Stronictwa w różnych płaszczyznach.

Przewodniczący CK SD, wicepremier prof. Edward Kowalczyk przejął pod bezpośredni nadzór problematykę ochrony środowiska.

Z uznaniem i nadzieją przyjmowana jest uchwalona przez Sejm PRL w dniu 28 lipca 1983 r. ustawa o powołaniu Urzędu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Przypomnę, że m.in. na XII Kongresie postulowano utworzenie takiego centralnego organu w randze resortu.

W br. Centralny Komitet SD podejmie decyzję o utworzeniu funduszu im. Walerego Goetela, którego głównym celem będzie silniejsze wiązanie dorobku polskiej nauki z praktycznym stosowaniem techniki ochrony środowiska w zakładach produkcyjnych i usługowych. Jeszcze w tym

ciąg dalszy na str. 5

le powinno się mieć dzieci? Jest to pytanie nadzwyczaj złożone, niejednoznaczne i między innymi dlatego stało się jednym z tematów rodzinnej dyskusji na łamach prasy radzieckiej. „Mieć w domu mało dzieci — znaczy okradać samych siebie — pisze do redakcji wieloletnia matka Tatiana Demenkowa z Leningradu. — Duża rodzina — to nie tylko duże kłopoty, to także dużo radości...”

Odpowiada jej mieszkanka Moskwy Jekatierina Nowikowa — „Rodzić dzieci, dużo dzieci i do końca życia czuć się jak w klatce? Nie, tylko nie to”.

Słowem, nie ma jednocy poglądów. W rzeczywistości większość rodzin w Związku Radzieckim ma, albo planuje posiadanie jednego dziecka.

Według znanego demografa radzieckiego, Wiktora Perewiedienewa, aby zachować w społeczeństwie właściwe proporcje konieczne jest nie tylko drugie ale i trzecie dziecko! Dla prostej reprodukcji społeczeństwa trzeba, na przykład 260 urodzeń na 100 zgonów.

Dlaczego właśnie 260 a nie 200? Z wielu względów. Nie wszystkie kobiety wychodzą za mąż, nie wszystkie mężatki mają dzieci, nie wszystkie dzieci dożywają do pełnoletności. A dzieci, z ekonomicznego punktu widzenia, potrzebują zawsze trochę więcej, na przykład 300 na 100.

Co leży u podstaw malejącej rozrodczości społeczeństwa? Łańcy twierdzą, że problem spadku liczby urodzeń jest jasny (tak piszą cytelnicy „Sowietskij Rosiji”) Sprawa zależy od mieszkani, wysokości zarobków, dostępności miejsc w przedszkolach i żłobkach. Jednakże wystarczy prześledzić zależności między warunkami bytowymi i dochodami rodzin a wielkością rodziny, by dojść do innego wniosku.

I tak — warunki mieszkaniowe. Oczywiście, ich polepszenie to proces ciągle nie zakończony. Ale tylko w latach 70-tych, kiedy liczba rodzin ukształtowała się na 7,6 mln zbudowano w kraju prawie 20 mln mieszkań. Przewiduje się, że w okresie XI pięcioletnia (1981—1985) liczba mieszkań wzrośnie o taką samą liczbę.

Nieustająco rosną dochody rodzin radzieckich. W ciągu ostatnich siedmiu lat wielkość średniej pensji wzrosła o 20 proc., przy stabilnych cenach na podstawie artykuły i usługi. W tym samym czasie, według obliczeń ekonomistów, dochód na jednego członka rodziny mała wraz z urodzeniem się trzeciego dziecka średnio o 9 proc. Jest to prawie niezauważalna obniżka stopy życia. Jest to możliwe dlatego, iż w Związku Radzieckim znaczną część wydatków koniecznych

Jedynak - dobrze czy źle?

APN specjalnie dla „Gazety Współczesnej”

do utrzymania i wychowania dziecka bierze na siebie państwo.

Z czym są bowiem związane podstawowe wydatki na dzieci (oprócz pożywienia i ubrania)? Przede wszystkim z lekarzami — dzieci często chorują, z opieką nad dzieckiem do momentu pójścia do szkoły (w ciągu tych 7 lat liczba miejsc w placówkach przedszkolnych wzrosła do 4 mln), z wykształceniem. W ZSRR wszystkie te wydatki pokrywa państwo, a nie rodzice. Dlatego też, i rodziny wielodzietne i rodziny, w których rośnie jedynie dziecko w takich samych warunkach.

Czymże w takim razie wytłumaczyć dążenia do „małych” rodzin?

Przed wszystkim tym, że diametralnie zmieniło się położenie kobiet — pisze socjolog Leonid Mackowski. Na-

turalnie, kobieta niepracująca, której zainteresowania skupiają się w kręgu spraw domowych, częściej chce mieć 3—4 dzieci, niż kobieta, która pracuje (w ZSRR większość) lub żywo uczestniczy w działalności społecznej. Oprócz tego, kobieta pracująca musi wybierać między konkurencyjnymi modelami życia: „rodzina lub praca”, „dziecko lub nauka czy kariera”.

Niekuczelną jest obecnie zasada, której podporządkowały się rodziny dawniej, by rodzic dążył jakby „na zapas”, ponieważ, co potwierdziła statystyka — część z nich umierała. Współcześnie śmiertelność niemowląt jest nieporównywalnie niska. Dzieci przestały być także jedynym „zabezpieczeniem” rodziców w wypadku choroby czy starości (funkcje te wypełnia państwo za pomocą systemu ubezpieczeń społecznych).

Czy oznacza to, iż jedno dziecko w rodzinie przeczy interesom społeczeństwa a nie rodziny?

Badania, prowadzone nie tylko przez radzieckich specjalistów udowodniły, że lepiej wiedzieć się rodzinom wielodzietnym. „Małe” rodziny znacznie częściej rozpadają się. Jednak pozbawiony jest niezmiennej wartości dla prawidłowego rozwoju emocjonalnego więzi typu brat-siostra. I tak dalej, i tak dalej...

Oczywiście, problemy związane z życiem rodziny, rozwiązuje ona sama i tylko ona. I nielotnie są dla niej głosy demografów czy socjologów. Dlatego niezmiernie ważnym zadaniem państwa jest stworzenie takich warunków życia, by małżonki i żona chcieli i mogli mieć jak najwięcej dzieci.

KARL BAZDYREW

STRESY I MARGINESY

Dziewczyna była ładna i zgrabna: wysoka, szczupła, o długich, ciemnych włosach i delikatnej jasnej cerze. Wyglądała na 21 lat. Tymczasem, jak wynikało z akt sprawy, miała już za sobą wyższe studia, tytuł magistra jednej z gałęzi nauk humanistycznych, od roku pracowała w szacownej państwowej instytucji i przed dwoma miesiącami skończyła 24 lata. W sądzie występowała jako ofiara przestępstwa i zarazem koronny świadek. Mówiła cicho, ze spuszczonej głową, jakby zawstydzona, że w takiej roli się tu znalazła.

...tego pana, to znaczy głównego oskarżonego, poznała — jeśli to w ogóle można nazwać znajomością, co niestety za późno zrozumiałam — kilka dni przed owym fatalnym dla mnie zdarzeniem. Podszedł do mnie na ulicy, kiedy wracałam z pracy do domu. Nie pamiętam już, w jaki sposób nawiązał rozmowę, ani jej pełnego przebiegu. W każdym razie powie-

dział mi, że nazywa się Wiesław Z., jest artystą-fotografikiem. Wywoził, że tak za fascynowała go moja twarz, iż chciałby mi zrobić serię zdjęć artystycznych. Czy nie pojechałabym z nim do jego pracowni? Nie muszę się obawiać podstępów. On jest znanym, dzieciaty i nie w głowie mu jakiegoś tam podstępne podrywy. Najlepiej byłoby od razu, jeśli jednak nie

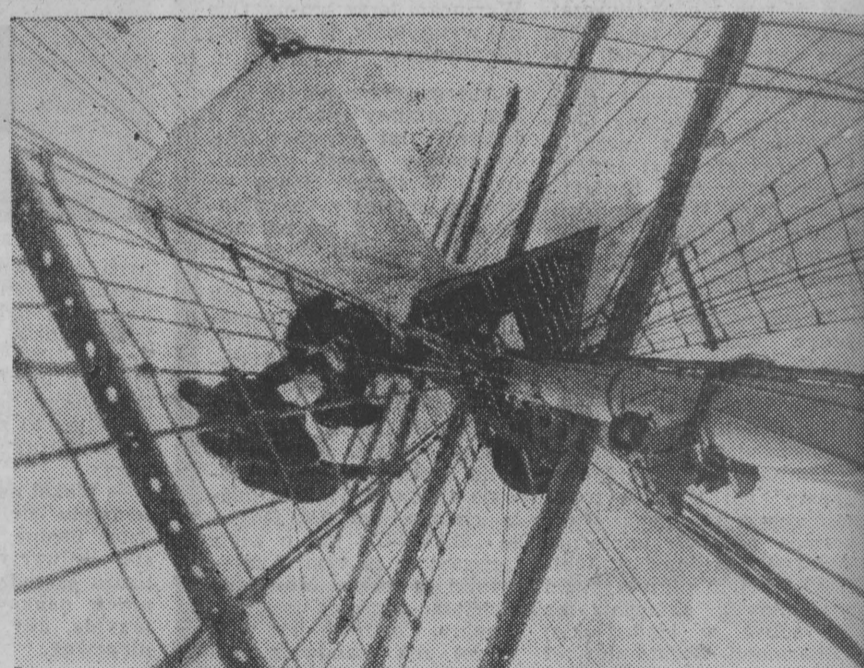
Szkoła pod żaglami

Rok temu kapitan Krzysztof Baranowski skierował do licealistów, uczniów I klasy list, w którym pisał między innymi:

„Przygotuję dla was rejs żaglowcem „Pogoria” szlakiem starych kultur morskich prowadzącym do Morza Śródziemnego, Czerwonego i Arabskiego do Indii i Sri Lanki... Powróćmy do kraju przez Ocean Indyjski i Atlantycki. Poszukujecie na ten rejs załogi, którą chciałbym skompletować z uczniów II klasy licealnej (wiek 16 lat). Rejs trwałby w czasie roku szkolnego 1983/84”. I dalej: „Ci, którzy zainteresują się moją propozycją, muszą od zaraz zająć się opieką nad ludźmi starszymi, którzy właśnie teraz, w wyjątkowo ciężkich czasach, potrzebują waszej pomocy. Będzie to próba charakteru.”

Ale to już historia. Dziś szlakiem starych kultur morskich płynie już oprócz załogi „Pogorii” trzydziestu junaków, uczestników „szkoły pod żaglami”. Ci młodzi ludzie będą bowiem nie tylko zapoznawać się z tajnikami żeglowności, ale i przerabiać normalny program szkolny, wzbogacony jednak o takie przedmioty jak: religie świata, filozofia, elementy archeologii i etnografii, zarys dziejów kultury, a także żegluga i nawigacja. Jest to eksperyment wychowawczy, polegający na przeniesieniu roku szkolnego jednej klasy na pokładzie żaglowca, płynącego w 9-miesięczny rejs. A wszystko to pod okiem nauczycieli-żeglarzy i w znakomitych warunkach.

(KB)

NA ZDJĘCIU: młoda załoga „Pogorii” to nie tylko dobrzy uczniowie, ale i jak widać całkiem sprawni młodzi żeglarze.

CAF — Zbigniew Staszyszyn

Artystyczna

żadnego znaczenia. Zresztą zachowywał się niesłychanie elegancko. Wsiadliśmy na jakiejś niewielkiej uliczce, przed nowym jeszcze blokiem. Nazwy ulicy wtedy nie zauważyłam. Mieszkanie znajdowało się na drugim piętrze urządzone standardowo. Tyle że na ścianach wisiało kilka dużych fotografii — aktów kobiecych. Ze zdziwieniem zauważyłam, że ów pokój nie wygląda na pracownię fotograficzną. Wyjaśnił mi, iż cały sprzęt, a więc statyw o raz specjalny zestaw oświetleniowy ma w drugim pokoju. Nie musimy się jednak spieszyć. On proponuje napić kawę i po kielszku naj-

liaku na rozgrzewkę. Bo, jak się chyba zorientowałam, jeździł do pracy, więc być może musiała się rozebrać. Byłam tak zaskoczona, że na chwilę zaniemówiłam. Później, najbardziej stanowczym tonem, na jaki mogłam się zdobyć, oświadczyłam, że nago do zdjęć nie będę pozowała. Koniaku nie będę piła i żeby mnie jak najszybciej wypuścić. Zaczęłam mówić, że nie mogę być aktorką, że nie mam formy sztuki fotograficznej, że on właśnie ma zamiar robić wystawę itd. W trakcie tego certywania do mieszkania weszło dwóch młodych mężczyzn. Nie, nie dźwonił, albo mieli klucze, albo foto-

grafik zostawił otwarte drzwi. Tego nie wiem. Pan Wiesław to jest oskarżony przedstawiciel mi ich jako swoich kolegow, który wpadł przypadkowo na chwilę. Chciałam skorzystać z okazji i wyjść, ale mi nie pozwolili. Wtedy zrozumiałam, że fatalnie wpadłam. Zaczęłam płakać i prosić o wypuszczenie. Smieli się. Jednym z przybyłych mężczyzn wyjął pół litra wódki. Obydwoj byli zresztą dobrze podpi-

— Napij się mała z nami! Gwarantujemy ci w deche zadowolony. Co nie chcesz? Otwórzmy ci buźkę i wlejemy ci kawał. A przede wszystkim, to

Obowiązek wobec pokoleń

ciąg dalszy ze str. 4

roku będą przyjmowane prace i projekty pretendujące do nagród, których wręczenie powinno nastąpić po raz pierwszy w dniu 5 czerwca 1984 r. — w Światowym Dniu Ochrony Środowiska.

W wrześniu br. XI Plenarne posiedzenie Centralnego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego, przy udziale przedstawicieli KC PZPR i NK ZSL, poświęcone było właśnie szerokiej problematyce ochrony środowiska.

Ważnym wydarzeniem eksponującym sprawę ochrony środowiska stało się niewątpliwie październikowe posiedzenie Sejmu PRL poświęcone ocenie funkcjonowania „Ustawy o Ochronie i Kształtowaniu Środowiska” uchwalonej w 1980 r.

W naszym województwie problematyce tej poświęcają wiele uwagi władze polityczne i administracyjne. Urząd Wojewódzki przygotował projekt „Programu Ochrony Środowiska województwa łomżyńskiego na lata 1983—1999”. Był on przedmiotem obrad rozszerzonego plenum Wojewódzkiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego, a jeszcze w bieżącym roku sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej rozpatrzy ten dokument.

Chcielibyśmy aby projekt programu został poddany szerszej społecznej konsultacji. Przyswiecając temu dwa cele:

★ zapoznanie społeczeństwa województwa z sytuacją w ochronie środowiska, z najpilniejszymi potrzebami i możliwościami ich skutecznego zaspokojenia;

★ uczenie, uświadczanie i wyrobienie poczucia odpowiedzialności każdego mieszkańca województwa za wspólne dobro, jakim jest naturalne nie zdezastrowane środowisko.

Będąc bardzo usatysfakcjonowany, jeśli ten artykuł stanie się przyczynkiem do szerokiego przemyśleń oraz spokojnego, długofalowego działania zmierzającego do ukształtowania wrażliwości społecznej, zrozumienia i wypracowania postaw obywatelskich; postaw u wszystkich, począwszy od dzieci, młodzieży i dorosłych, ludzi w mieście i na wsi, dyrektorów i decydentów różnych szczebli. Tak, z całą świadomością mówię o wrażliwości, postawach obywatelskich i poczuciu współodpowiedzialności — w takim rozumieniu, że niemal od każdego z nas w jakimś stopniu — poprzez osobiste działania bądź zaniechania, czy też decyzje — zależy stan środowiska w którym żyjemy my sami, w którym żyć będą nasze dzieci i przyszłe pokolenia.

A że każdy z nas może w tej dziedzinie cośkolwiek zrobić — wystarczy popatrzeć na nasze rzeki i jeziora, lasy, pola, osiedla mieszkaniowe, ulice, a nawet podwórka i obejścia. Wystarczy poczytać alarmujące informacje prasowe — jak tu i ówdzie, ten czy inny zakład produkcyjny spowodował takie to a takie szkody. Niech za przykład wystarczy ostatnia bardzo głośna sprawa zatruć rzeki Elk i rzeki Biebrzy.

Olbrym problem ochrony środowiska jest problemem interdyscyplinarnym; ponadczasowym, ponadpartijnym — ma wymiar społeczny. Wspólnymi siłami: politycznymi, organizacjami społecznymi, związkowych, Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego, organizacji i instytucji związanych pośrednio czy bezpośrednio swoją działalnością ze środowiskiem naturalnym, administracji państwowej, przy wielkim zaangażowaniu systemu oświatowo-wychowawczego — możemy doprowadzić aby każda Polka i Polak już z przysiółkowym mlekiem matki miał wpojone jak strzec i chronić najcenniejszy skarb na świecie obok pokoju — nieskażone naturalne środowisko człowieka.

Wszak zawsze łatwiej jest i taniej — zapobiegać ruinie niż odbudowywać.

MARIAN MIESZKOWSKI
członek CK SD
przewodniczący WK SD
w Łomży

zieleni - negatywnej (kolor szary). To właśnie ono powoduje odwodnienie i mumifikację, a silniejsza jego dawka jest dla organizmów żywych bardzo szkodliwa.

Z tymi samymi zjawiskami łączy się inny patent. Otrzymał go w 1959 r. czeski elektronik Karel Drbal. Otóż powtarzając badania swoich poprzedników zauważył on, że promieniowanie występujące wewnątrz piramid działa również na substancje nieorganiczne, m.in. na strukturę krystaliczną metalu. Stąd zrodził się pomysł na niezwykle proste urządzenie do o-

Sporo słyszy się ostatnio o korzystnym działaniu kryształów, które m.in. mogą służyć do wzmacniania biopola człowieka. Nie jest to jednak sprawa nowa. Już przed wiekami był uczony, który w sposób metodyczny i systematyczny badał reakcje ludzi na kryształy. Mowa o naukowcu niemieckim, baronie von Reichenbachu. Przewodząc przez niego eksperymenty polegały m.in. na podawaniu do picia wody w szklankach z zanurzonymi kryształami i takiej samej wody bez kryształów. Otóż, mimo że kryształy były nierozpuszczalne, dla większości piących wodę z nimi miała inny, lepszy smak. Ludzie chętniej odczuwali ponadto coś w rodzaju mrowienia w rękach lub głowie. Doświadczenia takie posłużyły uczonemu do stwierdzenia, że formy krystaliczne emanują szczególny rodzaj energii, który oddziałuje i na wodę, i na ludzi. Nadał jej nazwę „odu” lub „sily odczynej”.

Tajemnice piramid

Później okazało się, że nie tylko kryształy ale także figury geometryczne zbliżone do kryształów lub od nich pochodzące — emitują lub koncentrują swoisty, bliżej jeszcze nie znany rodzaj energii (neoenenergii), która ma niezwykle właściwości.

Najbardziej znaną stała się sprawa odkrycia tajemniczych sił występujących we wnętrzu piramid, przypominających przecież gigantyczny kryształ. Autorem jego był francuski badacz Andre Bovis, który podczas zwiędzania piramid Cheopsa w tzw. komorze królewskiej zauważył w pojemniku na smieci zmumifikowane zwłoki kota. Było to zastanawiające, ponieważ w warunkach panujących w tej komorze (względny chłód i wilgoć) powinny znajdować się one w stanie rozkładu. Stwierdzono to dowód, że działają tutaj jakieś nieznanne siły, które być może chronią miej-

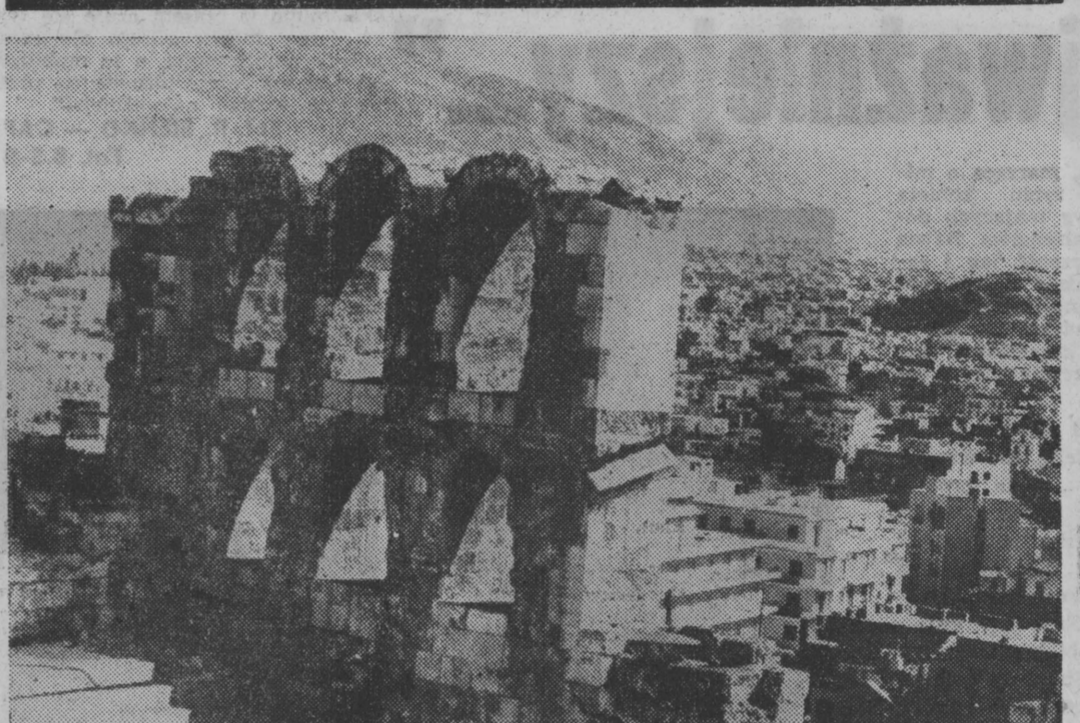
scie wiecznego spoczynku faraonów przed natrętnymi intruzami. Francuz zbudował mały model piramidy i umieszczając w jej wnętrzu różnego rodzaju żywe zwierzęta i martwe grzybnie lub kawałki mięsa rozpoczął serie eksperymentów. Efekty były te same co w piramidzie Cheopsa: następowało odwodnienie i mumifikacja.

Wyjaśnienie tego zjawiska dostarczyli dwaj inni Francuzi, radiesteci i twórcy tzw. wahadła uniwersalnego — Chaumery i de Belizal. Właśnie przy pomocy tego wahadła odkryli oni w komorze królewskiej piramidy Cheopsa duży koncentrację promieni o najkrótszej długości fal ze wszystkich rodzajów promieniowania występujących we wszechświecie. Stwierdzono, że promieniowanie to ma charakter radioaktywny. Oznaczone przez badaczy określoną symboliką otrzymało używaną w radiestezji nazwę

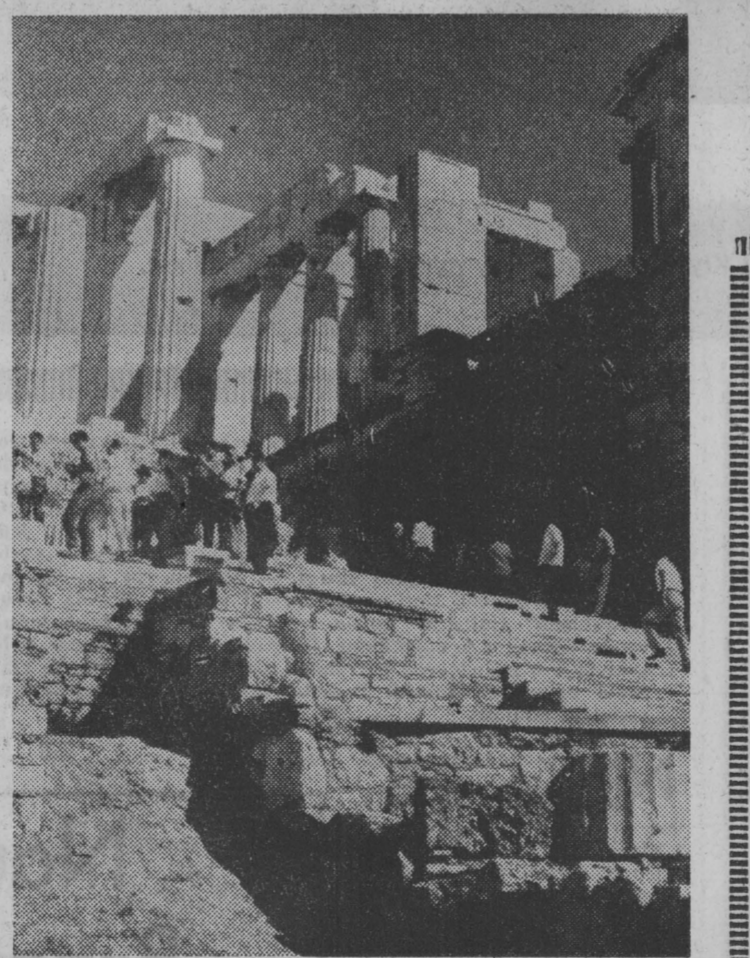
strzenia żyłetek, bardzo podobne w Stanach Zjednoczonych i w Europie Zachodniej.

Zachęciło to do różnego rodzaju eksperymentowania z piramidkami. Piramidka — tak jak to się działo w przypadku kryształów Reichenbacha — zmienia i poprawia smak wody oraz różnych produktów spożywczych, przesuwa wzrost roślin itp. Zaczęto ją ponadto stosować do celów leczniczych (usuwanie bólu, szybsze gojenie się ran) i relaksacyjnych, np. przy wszelkiego rodzaju medytacjach (ćwiczenia Dharany). Energia płynąca z piramid musi być jednak bardzo umiejętnie dozwolona. Przedawkowanie jest bardzo groźne. Pierwszy przeznaczone do tego Chaumery, który swoje eksperymenty z promieniowaniem piramid przyjął życiem.

ANDRZEJ TEKIEL

MIGAWKI Z ATEN, gdzie mimo kalendaryzacji jesieni, ruch turystyczny nie maleje. **NA ZDJĘCIU:** widok na Ateny z Akropolu. **CAF — CTK**

fotografia

inkasentem, akwizytorem, pośrednikiem, od czasu do czasu pracował jako urzędnik. Fotografował umiał, ale trudno byłoby go nazwać artystą, raczej amatorem-hobbyistą — miał hobby do ładnych dziewcząt, szczególnie rozebranych. Przez jego rzekomo pracownicę przeszło faktycznie kilkanaście dziewcząt. Tylko nie wszystkie były tak uparte, jak pani magister i nie zawsze w trakcie przygotowań „do zdjęć” wpadali pijani koledzy. To też nie doszło wcześniej do tak brutalnych występów, a w każdym razie seans nie zakończył się w pogotwiu i na milicji.

Mimo wykrętnych zeznań oskarżonych, tak Wiesław Z., jak i jego dwaj koledzy, zostali uznani winnymi dokonania wyjątkowo brutalnego gwałtu i skazani: Wiesław Z. na 10 lat więzienia, a jego zaś współwzruszyciel — po 8 lat. Kary niewątpliwie surowe, ale czy to zmniejszyło wyrządzoną dziewczynie

HISTORIE WIARYGODNE

W związku z niedoborem kawy na naszym rynku, pragnę poświecić kilka słów substancji, której źródłem jest właśnie kawa — kofeina. Nie zawsze zdajemy sobie sprawę z tego, co jest najbogatszym jej źródłem. Otóż sporo kofeiny poza kawą zawiera także herbata, natomiast niemalże zupełnie jest jej pozbawione kakao. Najwięcej znajduje się jej w herbatce. Dlatego produkując się z odpadów herbacianych.

W ilości 0,3 grama kofeina stanowi już dawkę niebezpieczną dla życia człowieka. Pobudza ona korę mózgową, co odczuwamy jako rozjaśnienie umysłu. Chcąc uaktywnić działanie naszego umysłu wypijamy kawę lub herbatę nie zawsze zdając sobie sprawę z następstw tej czynności. Powszechnie uważamy, że kawa lub

możemy wypijać nawet kilka filiżanek „czarnego nektaru”.

Gdy pijemy kawę rozpuszczalną, wtedy musimy pamiętać, że tyżeczka od herbaty proszku kawowego zawiera średnio 0,1 g kofeiny. Na filiżankę napoju należy brać nie więcej niż pół tyżeczki kawy.

Herbata zawiera średnio dwukrotnie więcej kofeiny niż kawa. Ponadto zawiera ona taninę. Należy unikać przygotowywania zbyt mocnej herbaty.

Organizm nasz stopniowo przystosowuje się do coraz większych dawek kofeiny. Przypomina to uleganie narkotomii. Po przekroczeniu pewnego jej stężenia zamiast działania psychostymulującego odczuwamy działanie narkotyczne. Dlatego narkomani często piją wyjątkowo mocną herbatę z dodatkiem kakao, czy innego narkotyku. Zamiast odprężenia sennosci i przedłużenia

Kofeina a zdrowie

herbata działa tym skuteczniej, im mocniejszy jest napój, tzn. im więcej zawiera on kofeiny. Nie odpowiada to prawdzie. Jakość kawy zależy od jej gatunku. Najlepsze gatunki kawy to jemeńska (mokka), brazylijska (santos) i kolumbijska, zawierające 15 proc. kofeiny. Gorszy gatunek kawy, jak np. Robusta zawiera do 25 proc. kofeiny. Rozpuszczalną kawę wytwarza się z ziaren słabo wyrośniętych, gorszych gatunków tej rośliny, zawierających większe ilości kofeiny. Podczas jej przygotowywania uwalnia się większość jej aromatycznych składników, co pozbawia ją jej właściwego aromatu. Dlatego smaczniejsze kawy nie przepadają za jej rozpuszczalną formą.

Najlepszy sposób sporządzania kawy z punktu widzenia lekarskiego, polega na jej zalaniu wrzątkiem i podgrzaniu do ponownego zagotowania. Taka kawa zachowuje aromat, ale niecała kofeina przechodzi do roztworu. Lepsze jej wyekstrahowanie następuje po zaparzeniu „po turecku”. W tym celu należy zalać wrzątkiem drobno zmieszoną kawę, a następnie trzykrotnie ją zagotować, po uprzednim jej osadzeniu.

Kawę należy pić nie pozwalając opaść fusom na dno filiżanki. Dawka kawy na filiżankę napoju nie powinna przewyższać trzech tyżeczek od herbaty. W tej ilości kawy znajduje się od 0,07 do 0,15 grama kofeiny, co nie zagraża zdrowiu człowieka. Chcąc zmniejszyć zawartość kofeiny w wypijanej kawie, należy ją sporządzać w filiżankach, a nie w szklankach. Wtedy

aktywności umysłowej, popadamy wtedy właśnie w apatię i bezczynność.

Działanie mózgu pod wpływem kofeiny zależy od typu wyższego systemu nerwowego. Kofeina jest niebezpieczna dla osobników o słabszej osobowości.

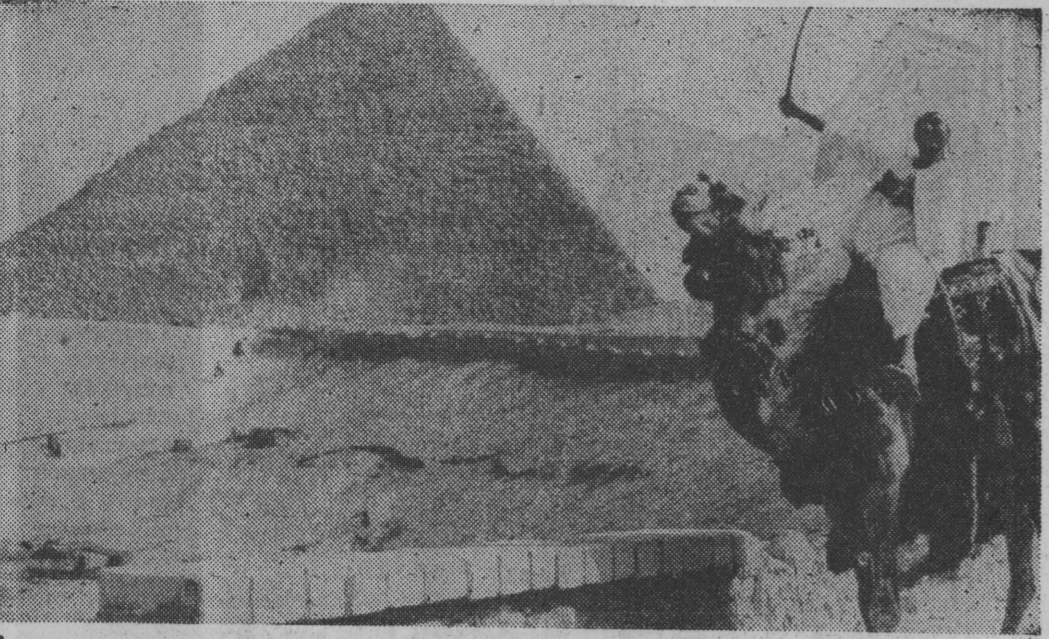
Pić kawy i herbaty powinni unikać kierowcy, gdyż zawarta w nich kofeina zmniejsza zdolność właściwej oceny odległości i czasu, co stanowi duże zagrożenie bezpieczeństwa ruchu na jezdniach. Jednocześnie picie kawy czy herbaty i alkoholu, a także palenie tytoniu, wymaga odniecia kofeiny na mięsień sercowy, co niekiedy prowadzi do poważnych następstw.

Kawę powinni unikać też kobiety ciężarne i matki karmiące. Jeśli już te ostatnie muszą z różnych powodów wypić filiżankę kawy, to powinny to robić po karmieniu, a nigdy przed tą macierzyńską czynnością.

Wprawdzie nie jestem przekonany, że ten artykuł odniesie zamierzony skutek, ale może choć część czytelników uświadomi sobie zagrożenie wynikające z nadużywania „czarnego nektaru” i ograniczy picie zarówno kawy jak i herbaty.

Picie kawy rzadko kiedy jest wymogiem organizmu, a najczęściej przejawem przyzwyczajenia czy snobizmu. Jest to skutek uległości nalogowi, podobnie jak palenie papierosów. W każdym razie nie jest to potrzeba nieodzowna, a często wręcz szkodliwa.

CZESŁAW WRONKOWSKI

KRONIKI PRZEDMIĘSCIA

Srodze zawiedzie się ten, kto pomyśli, że będzie to opowieść o pełnej powabie dziewczynie. Jestem jednak pewien, że znajdzie się i tacy Czytelnicy, którzy natychmiast po rzuceniu o kogo chodzi. No bo przecież był tylko jeden Laleczka. Mistrzem fryzjerskim sam siebie nazywał, dokumentację to rzemieślniczym dyplomem. Dyplom miał, jorzę brał ale do mistrza było mu bardzo daleko.

Zanim jednak o Laleczce — warto kilka zdań poświęcić człowiekowi, który w naszej dzielnicy zawodem tym parzył się znacznie wcześniej.

Aleksander Grochowski — przed wojną jeszcze młodzieniec, drobnej postury, z namową matki nie przyjął fachu po ojcu i braciach, którzy byli garbarzami, ale nauczył się fryzjerstwa. Zawód nieciekawy, bo to i w cieple, a nożyczki i grzebień to jednak nie to co mokre, ciężkie skóry. Zakład urządził sobie w ojcowiskim domu. Poczekalnia mieściła się w oszklonym ganiku, a właściwy „salon” we frontowym przedpokoju. W ten dzień, kiedy zakład Olika był czynny przechodził na oszklony werandę nie tylko ci, którzy chcieli po-

Laleczka

zbyt się zbyt długich włosów czy kłujące brody, ale także ci, którzy chcieli po prostu popadnąć za znajomymi. Tu wymyślano się nowinki, tu opowiadało się najnowsze dowcipy. Najczęściej żołnierskie, jako że w dzielnicy były aż dwie jednostki wojskowe: 14 Dywizjon Artylerii Konnej przy ulicy Bema i 10 Pułk Ułanów przy ulicy Kawalerijskiej, a także bardzo modne wtedy kawały żydowskie. Głośne miejskie rozmowy co chwila przerywane były chóralnym, gromkim śmiechem. Oto z czego śmiano się wtedy:

W 14-DOK-u odbywała się — kiedyś inspekcja dowódcy garnizonu. Oto jej przedbieg w żołnierskiej izbie choruj. Przed pułkownikiem stoi na baczność sześciu żołnierzy ubranych jedynie w białe koszule i takieżi gacie. Na pytania pułkownika odpowiadają kolejno według wzrostu.

— Co wam dolega? — pyta pułkownik.
— Hemoroidy, panie pułkowniku!
— Co wam dolega?
— Pedziouanie!
— Macie jakieś zyczenia?
— Nie, panie pułkowniku.
— I tak kolejna piątka odpowiadała identycznie. Wreszcie pułkownik zbliżył się do ostatniego, najmniejszego w tym towarzystwie, który na pytanie co mu dolega, odpowiedział:
— Mejdik, panie pułkowniku, że angina.
— Co wam dolega?
— Pedziouanie — chrząpli żołnierz.
— Macie jakieś zyczenia?
— Tak, panie pułkowniku. Proszę, aby zaczęli ode mnie.

Scena z Sądu Grodzkiego w Białymstoku: — Imię i nazwisko świadka? — pyta sędzia.
— Golda Kupelszwan.
— Lat?
— Czterdzieści osiem.
— Zawód?
— Dzielużynka.

Wystarczyło, że ktoś zaczął, a już po chwili chętnych do rozmieszania towarzystwa było wielu. Przerzucano sobie słowami — poczekaj, poczekaj, teraz ja, bo zapomniałem!

Czas szybko leciał, a w poczekalni nie zmniejszała się ilość ludzi, bo ci co byli już ogoleni i ostrzyżeni pozostawali, aby słuchać bądź też opowiadać dalej. Późnym wieczorem razem wychodzili uśmiani, że aż ich boli bólały.

Z nastaniem wojny Olek zlikwidował swój zakład i z konieczności doszłusował do garbarskiej rodziny i już potem nigdy do fryzjerstwa nie wrócił.

W czasie wojny i tuż po niej korzystaliśmy z usług zakładów fryzjerskich w mieście. Najbliższy stąd było na Mazowiecką lub Sienną Rynek. Trwało to jednak niedługo, bo ota na naszej ulicy zamieszkał „kurzoniec” z liczną rodziną. Okazał się być fryzjerem z Wilna. Szybko uwinął się wokół zakładu. Przy ulicy Wiejskiej 1.

EUGENIUSZ HRYNIEWICKI

wyskakują z tych szmatek, bo się spocisz i grypką gotowa. Co, ty tylko na zdjęcia? A to dobre. Z Wieśka taki fotograf, jak ze mnie zakonnik... Co robił gospodarz? Początkowo nie zabierał w ogóle głosu. A kiedy coraz ostrzej zaczęłam domagać się wyjścia, na zmianę prosiąc lub wymuszając im, złapał mnie za ramiona, pchnął z całej siły na tapczan i zawołał: no daj się tej komedii! Ściągaj ciuchy doborownie. Nie czekaj aż ci pomonemy, bo wtedy to się dzie skończy, dla ciebie i dla dwóch szmatek... — Wysoki Sądzie, proszę, ja nie chcę dalej tego wszystkiego opowiadać, to dla

mnie zbyt przykre. Ja to już raz dokładnie opisywałam w śledztwie. Potwierdzam te zeznania. Proszę mnie więcej nie męczyć.

Sąd wyraził zgodę na odczytanie zeznań ze śledztwa. Obraz rzeczywisty makabryczny. Dziewczyń biciem po twarzy i groźnemi brzytwą zmuszono do rozebrania się i do całkowitej uległości. Kiedy próbowała krzyknąć lub opierać się — dostawała natychmiast w twarz i to nie żartobliwie. Po przeszło trzygodzinnej zabawie, kompletnie wyzerpanej wiano na sięle pół szklanki wódki do ust. Tak na wszelki wypadek, żeby nikt pijanej babce nie

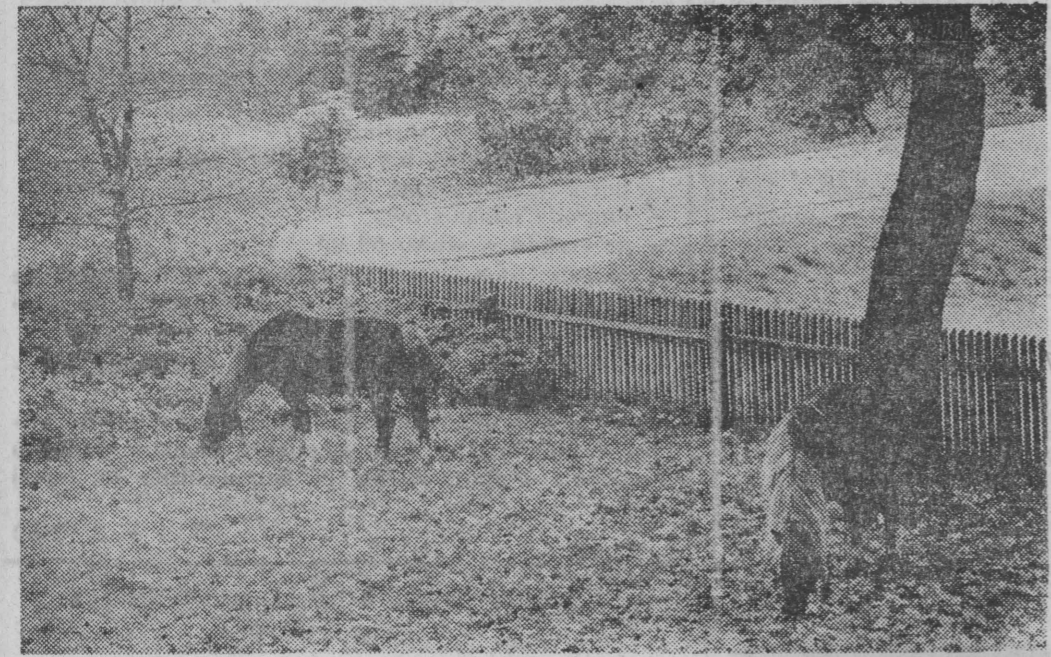
wierzył, w to, co będzie opowiadała. Następnie sąsiedzi z „balowiczów” podprowadzili ją pod przystanek autobusowy, klucząc umyślnie, żeby nie rozpoznała trasy. Posiniażona, ledwo żywą dziewczynę, rodzice po powrocie do domu zawieźli na pogotowie, a następnie zawiadomili milicję.

Sprawców gwałtu odnalaziono. Inicjator „zabawy” rzeczywiste nazywał się Wiesław Z. Był również żonaty, tyle że małżonka po roznym „szczęśliwym” pożyciu ucieka. Jego żarów? Trudny do sprzecyzowania. Otarł się swego czasu o uniwersytet. Był

KAROL STANIS

Francuska aktorka i piosenkarka Maria Laforet.

Jesienny spacer.

FOT. ROMAN PRUSKI

Nowy lek

Alugastrin — to handlowa nazwa nowego udoskonalonego leku przeciw nadkwasocie i chorobom wrzodowym...

Legenda obalona z Kosmosu

Ile rzek wpływa do największego słodkowodnego jeziora świata, jakim jest Bajkał na południu Syberii?...

kakrotnie zdjęć z obiektów kosmicznych. Na fotografiach widoczne są nie tylko cięgi wodne na powierzchni, ale również pływające korytami podziemnymi...

HOROSKOP z przysmiewaniem oka

- BARAN 21.03. 21.04. 21.05. Tydzień należeć będzie do tych zapracowanych i nerwowych...

Myśli przekorne

- Niektórzy tworzą teorię po to, by nic nie robić w praktyce. Głupiego mądrością nie nastraszyś. Drzewo poznania też butwieje.

ZBIGNIEW WADYK

Ciekawe

NAJSTARSZY CZŁOWIEK NA ŚWIECIE Najstarszym człowiekiem na świecie jest 116-letni mieszkaniec...

CZOSNEK OD WIEPRZOWINY

Jak podała ukazująca się w Zdrojułku popołudniowa „Wieczerni List”, w ostatnim tygodniu, na targowiskach i bazarach w miastach Kikinda...

UWAGA NA USZY

Lekarze japońscy wymogli na producentach kasetofonów, z których można słuchać muzyki...

A negdoty spod pędzla

USPRAWIEDLIWIENIE

Początkowo nie chciano na żadną wystawę przyjąć obrazów Cezanne'a Odmawiano im wszelkiej wartości artystycznej...

NI UPREDZA

Pewnej modelce, znanej z nieprzeciętnej urody, sławni malarze darowali swoje obrazy. Dziewczyna zachowała te, które aktualnie były w modzie...

Polskie wykopaliska na Cyprze

Rozpoczyna się kolejny sezon polskich prac wykopaliskowych w Nea Paphos na Cyprze. Od kilkunastu lat polscy archeolodzy...

ROZWIĄZANIE KRZYŻÓWKI Z NR 311

POZIOMO: straszak, surojodka, mięso, elew, świstowo, opis, atlas, Italia, skurcz, księża, amator, wół, ogar, odłot, baskak, grzecha, oktan, sila, tura, powrót, notka, oktawa, burlak, odlew, Piz, porwano, asan, kotka, torpeda, trapiata, PIONOWO: samba, zred, stoisko, asesor, kult, towot, fawola, okwiat, „Rewizor”, awastyna, pliskie, tombak, aktor, urocz, cwiak, abta, dawałto, odnośe, Honu, status, antal, gapa, srokoz, owosok, obibok, krzapa, ternar, Apaz, lotos, wilara, Wait.

Zamięscowym nagrody przesyłamy pocztą. Czytelnicy z Białegostoku proszeni są o zgłoszenie się po odbiór książek do Dziś i jutro w terminie dwutygodniowym.

Co mówi astrologia

Jacy jesteście?

Astrologia cieszyła się zawsze a ostatnio w szczególności ogromnym zainteresowaniem i większość z nas świetnie wie w jakim znaku Zodiaku przyszliśmy na świat...

Z kolekcji jesiennie-zimowej

„Teilmeny” sukienki z kaszmiru wełnianego, kamizelka uszyta jest z pikowanego akksamitu. Zarówno sukienki jak i płaszcze z najnowszej kolekcji Domu Mody „Teilmeny” w Łodzi przeznaczone są na rynek krajowy.

Według doniesień z Limy naukowcom peruwiańskim na jednej z plantacji doświadczalnych udało się wyhodować cytrynę bez pestek. Nowa odmiana charakteryzuje się ponadto tym, że owoce dojrzewają nawet w strefach o temperaturze umiarkowanej, co — być może — pozwoli rozszerzyć zasięg uprawy drzew cytrusowych.

Kiedy aukcje i jarmarki?

Różne są formy kupna i sprzedaży znaczków pocztowych i innych walorów filatelistycznych. Oczywiście najprostszą i najczęściej rozpowszechnioną w świecie jest sprzedaż sklepowa. Na Zachodzie będzie to handel głównie prywatny, a w krajach socjalistycznych — uspołeczniony. W Polsce handlem znaczkami zajmuje się także poczta. Myślę o handlu filatelistycznym...

Tematyka 83

W październiku w Katowicach odbędzie się wystawa filatelistyczna „Tematyka 83”. Z tej okazji 9 października br. UPT Katowice I stosować będzie datownik okolicznościowy.

Wojsko Jana III

Ukazały się 2 karty pocztowe o nominalach 5 i 15 zł w serii pt. „Wojsko Jana III Sobieskiego”. Przedstawia one rekonstrukcję trzech szabl i szyszak husarski.

Kolekcjoner

NA ZDJECIU: stare łodzię zagłowce z północnej Norwegii.

KRZYŻÓWKA

POZIOMO: 1) potrzebna do łódki, 6) „burza” iwa, 11) zjazd, 12) ssak jajorodny żyjący w Australii i Tasmanii, 13) zaczynało trunków, 14) filmowy poszukiwacz miliona, 15) „kulek” w powietrzu, 16) wódz Kozaków, 17) zakuta głowa, 18) sterzący strąca, 19) list tchorza, 20) wierz, 21) kładny, 22) może być telefonem, 23) odcinek legendy Wandy, 24) legenda, ale nie opowieść, 25) imię żeńskie, 26) człowiek o grzywie, 27) torba i kłęb, 28) opletka prawny, 29) piaszczysty wał przybrzeżny zamknięty zatokę morską, 30) „oficjal” białki greckiej, 31) selenizant kwietnolowo-majowo-czerwcowy, 32) odcinek trasy, 33) wafel, 34) brzmiał Jarosza, 35) stolica Chiu, 37) przelotny krajownik, 38) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do oklepania ścian w mieszkaniu, 29) hugostowiański maź stanu, 31) francuska gwiazda filmowa, 33) marcia polskich samochodów osobowych, 35) opryszek, 36) egzotyczne drzewo o obryzmim palu, 37) piórkowa handlowa, 38) niejedyny w zaroiach, 41) na głowie monarchy, 43) drzewo liściaste, 45) przeszedł na stronę nieprzyjaciela, 46) inaczej kuglarz, 48) przelotny krajownik, 29) metal odporny na wpływy atmosferyczne, 39) centralna część brzucha, 23) 17ba słodkowodna, 25) do